

NGA MAHI

A TE

HUI TOPU O TE HAHU MAORI

O TE

PIHOPATANGA O WAIAPU,

TE MINENGA TUARUA,

I TU KI MANUTUKEA,

MAEHE 6, 7, 1893.

Curanga :

PRINTED AT THE "HERALD" OFFICE, GLADSTONE ROAD.

1893.

NGA TANGATA O TENEI HUI.

UPOKO : TE PIHOPA O WAIAPU.

TAKIWA O TURANGA.

MINITA :

TE WIREMU, W. L., ATIRIKONA.

REV. MOHI TUREI	...	...	...	Rangitukia
„ MATIAHA PAHEWA	...	...	...	Tokomarn
„ EDWARD JENNINGS*	...	...	...	Waerenga-a-hika
„ RUTENE TE AIHU	...	...	...	Whangara
„ HERBERT W. WILLIAMS	...	...	...	Te Rau-kahikatea
„ HONE WAITOA	...	...	...	Te Kawakawa
„ ERUERA KAWHIA	...	...	...	Whareponga
„ MATENGA WAAKA	...	...	...	Turanga
„ RIHARA TE RANGAMARO	...	...	...	Tuparoa
„ PIRIPI TE AWARAU	...	...	...	Te Horo

MANGAI REIMANA :

TE ROIHA TE RATUROA...	...	...	...	Kawakawa
HAKARAIA PAHEWA	...	...	...	„
HARE HAUTAPU	...	...	...	Rangitukia
PATARA RANGI	...	...	...	„
TAMATI NGAKAHO	...	...	...	Te Horo
APERAHAMA TAMIHERE	...	...	...	„
HEMARA MOANA...	...	...	...	Tuparoa
WIREMU TAHATA	...	...	...	„
RIWAI PAKERAU	...	...	...	Whareponga
HAKOPA HAEREWA	...	...	...	„
WIREMU PEIWHAIRANGI	...	...	...	Tokomaru
HORI TOHUNGIA...	...	...	...	„
RUTENE TE ARAHI	...	...	...	Whangara
HARE NOANO	...	...	...	„
RANIERA TUROA...	...	...	...	Turanga
WIREMU WAIKARE	...	...	...	„
AHIPENE RANGI	...	...	...	„
TIPENE TUTAKI	...	...	...	„

TAKIWA O HERETAUNGA.

MINITA :

TE WIREMU, S., ATIRIKONA.

REV. TAMIHANA HUATA	...	...	...	Wairoa
„ A. F. WILLIAMS	...	...	...	Te Aute
„ HONE POHUTU*	...	...	...	Nukutaurua
„ NIRAI RUNGA	...	...	...	Moteo
„ HOANI PIWAKA	...	...	...	Waipatu

*Kihai i tae ki te Hui.

MANGAI REIMANA :

REWI TAMIHANA	...	...	...	...	Wairoa
(Kahore)	...	...	...	...	Nukutaurua
WINIATA HIRA	...	...	...	...	Aropaoanui
TE TEIRA MAIHI	...	...	...	...	Tangoio
UTUKU PAETAKA	...	...	...	...	Petane
MANIHERA TE PA	...	...	...	...	Moteo
Hohaia TE HOATA	...	...	...	...	Waiohiki
HANITA TE MAERO	...	...	...	...	Omahu
PENI TE UAMAIRANGI*	...	...	...	...	Owhiti
HENARE TOMOANA*	...	...	...	...	Waipatu
RAIHANIA KAHUI	...	...	...	...	Kohupatiki
HONE RAUTAHU*	...	...	...	...	Pakipaki
PAORA ROPHIH*	...	...	...	...	Waipawa
HENARE PARAONE*	...	...	...	...	Waimarama
MARE RAUTAHU	...	...	...	...	Tahoraiti
RETIMANA KAMA*	...	...	...	...	Takapau
WIREMU TE KAHU*	...	...	...	...	Pourerere

TAKIWA O MAKETU.

MINITA :

REV. S. M. SPENCER*	...	...	...	...	Maketu
„ W. GOODYEAR*	...	...	...	...	Maketu
„ G. MAUNSELL*	...	...	...	...	Opotiki
„ F. H. SPENCER*	...	...	...	...	Rotorua
„ KARAITIANA RATAPU	...	...	...	...	Te Kaha
„ HOETA TE HATA	...	...	...	...	Taupo

MANGAI REIMANA :

(Kahore)	...	...	...	...	Maketu
(Kahore)	...	...	...	...	Rotorua
(Kahore)	...	...	...	...	Opotiki
MAAKA TE EHUTU	...	...	...	...	Torere
MAIHI TAMATAMARANGI	...	...	...	...	Te Kaha
HOHEPA KARAPAINA	...	...	...	...	Raukokore
WATENE TE AKAU	...	...	...	...	Whangaparaoa
HITIRI PAERATA	...	...	...	...	Waipapa Taupo
HONE TERI PAERATA	...	...	...	...	Tauranga „
TE KEPA WHAREWHITI	...	...	...	...	Maroa „
RAMEKA HAUMIA	...	...	...	...	Tapuacharuru

HE TUHITUHINGA

NO NGĀ MAHI A TE HUI TOPU O TE HĀHI MAORI O TE PIHOPANGA O WAIAPU, I TE MINENGA TUARUA, I WHAKAMINEA NEI KI MANUTUKEA I TE TAKIWA O TURANGA, I TE 6 O NGĀ RA O MĀEHE, 1893.

NO te 5 o Māehe i tae ai ngā tangata o te Hui me te tangata whenua ki te karakia ki te whare-karakia o te Tokotorutanga Tapu Tonu; e waru tekau mā whā i tango i te Hapa a te Ariki; i puta hoki te kohikohi o te Ohaohatanga £10 13s. 8d., mo te perehitanga i ngā Mahi a te Hui.

No te 12 o ngā haora i te awatea, i te 6 o ngā ra o Māehe i huihui ai ngā tangata o te Hui ki te whare-karakia, karangarangatia ana ngā ingoa me te whakao enei ki o ratou ingoa:—

Minita: Te Wiremu Renata Atirikona, Te Wiremu Hamiora Atirikona, Revs. Mohi Turei, Tamihana Huata, Matiaha Pahewa, Rutene Te Aihu, A. F. Williams, H. W. Williams, Rihara Te Rangamaro, Nirai Runga, Matenga Waaka, Eruera Kawhia, Hone Waitoa, Hoeta Te Hata, Hoani Piwaka, Piripi Te Awarau.

Mangai Reimana: Te Ropiha Te Raturua, Hakaraia Pahewa, Hare Hautapu, Patara Rangi, Tamati Ngakaho, Aperahama Tamihere, Hemara Moana, Wiremu Tahata, Riwai Pakerau, Hakopa Haerewa, Wiremu Peiwhairangi, Hori Tohungia, Rutene Te Arahi, Hare Noanoa, Raniera Turoa, Wiremu Waikare, Ahipene Rangi, Rewi Tamihana, Winiata Hira, Te Teira Maihi, Utuku Paetaka, Manihera Te Pa, Hohaia Te Hoata, Hanita Te Maero, Raihania Kahui, Mare Rautahi, Maaka Te Ehutu, Maihi Tamatamarangi, Hohepa Karapaina, Watene Te Akau, Hitiri Paerata, Hone Teri Paerata, Te Kepa Te Wharewhiti, Rameka Haumia.

Katahi ka ki te Pihopa kua tu te Hui, ka timataia hoki e ia te mahi ki te inoi.

Muri iho ka whai-korero te Pihopa ki te Hui.

WHAI-KORERO A TE PIHOPA.

E hoa mā, o ngā Minita, e ngā Mangai o te iwi:—

E koa ake ana toku ngakau moku ka kapiti mai ki a koutou i tenei ra. E toru ngā tau o tera huihuinga mai o tatou ki konei. Ki te hoki whakamuri tā tatou titiro ki enei tau, ho

nui pea nga hara hei pouritanga mo tenei, mo tenei. He maha nga haerenga mai o te Ariki o te mara waina, me tana ki, "Tuakina te rakau nei, kahore hoki ona hua." Na te nui o tona manawanui tatou i tutuki mai ai ki tenei ra. Ko wai ka mohio ki te roa o te takiwa e takoto ake nei hei whai-huatanga mo tatou? Kua hunaa tenei e te Atua kia mataara tonu ai tatou. He koa te pononga e rokohanga mai e ia a tona hokinga mai e mataara ana. He nui ano nga atawhaitanga a te Atua i a tatou i tenei wa, e whakawhetai ai tatou ki a ia, e ora ai te ngakau. Kua tupu hoki te Hahi i roto i enei tau e toru. I tera huihuinga o tatou i te tau 1890, tekau ma rima nga Minita; inaianei, tekau ma waru. Ko nga Mangai Reimana i tera huinga e toru tekau ma whitu, inaianei e toru tekau ma rima, he ngaro hoki no etahi o te pito whakararo. E koa ana ahau ki te tokomaha haere o te Minita. Tokowha nga mea whakauru hou mai i muri i tera huihuinga o tatou. Tetahi wahi puare i mua ko Te Kaha, kua kapi inaianei, ko Karaitiana Ratapu te Minita. I muri mai kua whakapakia a Hoani Piwaka hei whakakapi mo to tatou hoa, mo Manahi Te Aro, e takahi nei a Hoani i nga tapuae o tona papa, o Kerehona. Ko Taupo tetahi wahi puare kua kapi i a Hoeta Te Hata, he roa nei te wa i hiahiaitia ai tenei wahi kia whakakapia. I tae atu ahau ki reira i a Hanuere nei: he teneti te whare o te Minita, kahore hoki he Whare-karakia. Ehara ano ia i te mea ma te Whare-karakia rawa ka tata mai ai a Te Karaiti; e noho nei hoki ia ki te wahi e huihui ai te tokorua, te tokotoru i runga i tona ingoa. Otira kua ki mai ia kia tiaho to tatou marama kia kitea ai o te tangata. Me he mea hoki kua tu he Whare-karakia, kua kite mai nga tangata katoa i te hokinga o te iwi ki te whakapono. Te tokowha o nga Minita hou, ko Piripi Te Awarau, i whakaminitatia nei inanahi hei whakakapi mo te pariha tuwhera, mo Te Horo. Kei te maaha tahi hoki tatou ki te tokorua i whakaminitatia nei hei mahi ki roto ki te Pihopatanga o Akarana, hei kukume mai ki te whakapono ki a Te Karaiti i nga iwi o reira kua kotiti ke. Ma tatou e inoi kia meatia e te Atua kia mihi mai aua iwi ki to raua haere, kia karanga mai, "Ano te ataahua o nga waewae o nga kai-kauwhau o te maunga rongo, e kauwhau ana i nga mea pai!"

Kua korerotia nei te maaha, me korero ano i konei te take pouri, ko te Minita o Mohaka, ko Hoani Te Wainohu, kua whakautukitia e te Ariki ki te okiokinga. I reira ano ahau i mua tata ake o tona matenga; i takoto i ahau te Hapa a te Ariki ki tona whare. "Ka hari te hunga kua mate i roto i te Ariki, kua okioki hoki i a ratou mahi."

Tetahi mea hei korerotanga maku, ko nga tangata o te Kareti i Te Rau-kahikatea. No Tihema nei i tae ake ai etahi o ratou, tokowha, ki Opotiki, he whakaaro no ratou kia haere

ki te tirotiro i a Te Urewera. Na te Atua ratou i whakaoho, i anga ai ki tenei mahi. He nui te ora o toku ngakau i to ratou putanga ake : i whai kupu hoki ahau ki a ratou, me te inoi ano kia whakakahangia ratou mo ta ratou mahi. Tenei ano ratou : tera hoki pea e ahei i a ratou te korero mai ki a tatou i nga mea i pono ki a ratou i taua haere o ratou. Ka ai i konei he putake e anganui ai koutou ki te tautoko i taua Kareti.

Tera ano tetahi mahi pai kei te Kura tamariki i Te Aute, ko nga Kura pera hoki hei whakatupu tangata ake mo te Kareti. Kua puta i mua ake nei te whakaaro a etahi o nga tamariki o taua Kura kia haereere ki tera wahi, ki tera wahi, ki te whakahau i o ratou iwi ki nga tikanga e pai ai te noho. Heoi he ki atu tenei kia whai whakaaro koutou ki nga Kura i o koutou kainga. Ko nga manga ririki enei e whangai nei i nga awa nunui ; e tikina ana hoki i reira he tamariki mo nga kura nunui i Te Aute, i a Tipene, i Hukarere. Ko te mea ia e tupu pai ai nga tamariki, ko nga kura Ratapu kia whakakahangia, kia mohio ai ratou ki nga mea hei oranga mo te Wairua, kauaka ko o te tinana anake : heoi hoki te mea e noho pai ai te tangata, ko te Rongo-pai o Te Karaiti.

I te tunga o te Hui o te Hahi Maori ki Rotorua i mua ake nei i puta te kupu a taua Hui kia whakaturia he minita Maori mo tera takiwa. I whakaatu atu hoki ahau ki a ratou i te kore Tahua Oranga Minita mo reira, mo Taupo hoki. He kupu ano ta Te Wiremu Hamiora, Atirikona, kei mahara ratou ki te Minita Maori he penei me te moa, ara he kai i te hau. He nui nga mea pai e puta ana i te Kareti ; ko tenei ia e kore e taea, ara te whakatupu i te Minita kai-hau. Heoi kia kaha koutou ki te mea oranga mo a koutou minita.

Ko taku inoi tenei, Ma te Atua tatou e whakataki, i a tatou e hurihuri ana i nga mea e tupu pai ai te Hahi.

I whakaaria e Tamihana Hnata, minita, i tautokona e Hare Hautapu :—

E whakapai ana te Hui ki te whai-korero a te Pihopa ; he ki atu hoki tenei ki a ia kia whakaae mai ia ki taua korero kia perehitia i roto i nga mahi a te Hui.

Whakaaetia ana.

I meatia a Te Wiremu Aata raua ko Te Wiremu Hapata, hei kai-tuhituhi i nga mahi a te Hui.

I whakaaria e Wi Tahata, i tautokona e Te Wiremu Hamiora Atirikona :—

Kia whakaurua mai a Nikora Tautau, minita, raua ko Taimona Hapimana, minita, ki roto ki tenei Hui.

Whakaaetia ana.

I whakaaria e Eruera Kawhia minita, i tautokona e Mohi Turei, minita :—

Kia puta te kupu a tenei Hui ki te Pihopa me kore e marama i a ia te wahi i te rohe o te Hui o te Hahi Maori i Wharekahika, kia kotahi ai te Hui, mai o te Paritu a Tarakeha.

Whakaaetia ana.

I whakaaria e Hare Hautapu, i tautokona e Tamihana Huata, minita :—

Kia noho tonu a Nikora Tautau hei minita mo te Pariha o Tokomaru, kia kaua ia e haere ki etahi wahi atu.

I panuitia, i whakapumautia,
Maehe 7, 1893.

EDWARD C. WAIAPU,
Upoko.

MAEHE 7, 1893.

I te haora 10.30, ka huihui ano ki te whare-karakia, timataia ana te mahi ki te inoi ; muri iho ka panuitia, ka whakapumautia nga mahi onanahi.

I unuhia ki waho te motini a Hare Hautapu.

He patai na Hori Tohungia ki te tumuaki :—

Kei te pewhea ia ki te motini a te Hui ki Kakariki mo te karakia nehu i nga tamariki i mate iriiri-kore ?

I utua e te Pihopa kua whakaritea tetahi karakia mo reira, tera hoki e whakamaoritia, e perehitia.

I whakaaria e Hitiri Paerata, i tautokona e Hohaia te Hoata :—

Kia tu a Hone Teri Paerata hei minita mo te taha hauauru o Taupo, ina whakaminitatia.

Kihaitenei i pootitia, engari i ki te Pihopa mana e whakaatu ki te Pihopa o Akarana, kei roto hoki tera wahi i tona Pihopatanga.

I whakaaria e Hitiri Paerata, i tautokona e Hoeta Te Hata, minita :—

He mihi tenei na tenei Hui ki te haere o etahi o nga tangata o te Kura i Te Raukahikatea, i mua ake nei ki te taha hanauru o Taupo, ki etahi atu wahi pouri hoki. Ki te marama ano he haere penei mo ratou a enei tau e haere ake nei, nui atu te pai.

Whakaaetia ana.

I whakaaria e Hohepa Karapaina, i tautokona e Hemara Moana :—

Kia puta he kupu ma tenei Hui ki te Pihopa, me kore e marama i a ia kia whakapakia a Karaitiana Ratapu hei piriti.

Whakaaetia ana.

I whakaaria e Utiku Paetaka, i tautokona e Eru Kawhia, minita :—

He whakapai tenei na te Hui ki te haereere o nga tamariki o te Kura i Te Aute ki te whakaako i nga wahi e noho ana i te kuwaretanga.

Whakaaetia ana.

I whakaaria e Te Teira Maihi, i tautokona e Nirai Runga, minita :—

Me kohikohi he moni e nga tangata o te Hahi hei awhina mo te mahi a nga tangata o te Kura i Te Raukahikatea ina haereere ki te torotoro i nga iwi e noho ana i roto i te pouri.

Whakaaetia ana.

I whakatakotoria ki te tepu £4, he tautoko na nga pariha o te Atirikonatanga o Heretaunga i tenei motini.

I whakaaria e Tipene Tutaki, i tautokona e Tamihana Huata, minita :—

Kia puta he kupu ma te Hui ki te Pihopa, me kore e marama kia wahia kia rua nga Pariha o te Takiwa o Turanga.

Whakaaetia ana.

I whakaaria e Karaitiana Ratapu, minita, i tautokona e Tamihana Huata minita :—

Kia puta he whakaaro ki te tono a te Arawa ; kia kohia tetahi tahua hei oranga mo tetahi minita, hei haereere i nga rohe o te Pihopatanga.

Whakaaetia ana.

I whakaaria e Hone Waitoa, minita, i tautokona e Eru Kawhia, minita :—

He kupu atu tenei ki te Pihopa me kore e taea te whakaaro i tetahi minita mo te Takiwa o Whakatane tae atu ki a te Urewera.

Whakaaetia ana.

I whakaaria e Rameka Haumia, i tautokona e Hone Waitoa, minita :—

He whakapai tenei na tenei Hui ki nga tikanga mo te whare o Te Papanui i Tapuaeharuru, kua araia nei nga kino kei tapoko ki roto ki taua whare. He pai kia penei he tikanga ma te iwi Maori i ona kainga katoa.

Whakaaetia ana.

I whakaaria e Raniera Turoa i tautokona e Mohi Turei, minita :—

Kia tu nga Hui Topu a muri atu i tenei, ko Manutukea tonu he kainga hei tunga.

Whakaaetia ana.

I whakaaria e Utiku Paetaka, i tautokona e Te Teira Maihi :—

He maioha tenei na nga tangata ke o te Hui Topu ki nga tangata whenna mo te pai o ta ratou whakahaere i nga ritenga whakamanuhiri, mo te nui hoki o te aroha i karangatia ai te Hui ki konei ; a, ma te Atua ratou e manaaki.

Whakaaetia ana.

I whakamutua e te Pihopa ki te inoi, ki te manaakitanga.

I panuitia i whakapumautia i te 7 o Maehe, 1893.

EDWARD C. WAIAPU.

He moni i kohikohia i tenei tunga o te Hui.

	£	s.	d.
1.—MO TE KARETI I TE RAU-KAHIKATEA.—No Tokomaru 8s. ; no Te Wairoa £1 ; no Owhiti, no Omahu £3 ; no etahi wahi o Heretaunga £2 	6	8	0
2.—MO TE KAWE I TE RONGO-PAI KI NGWA WAHI POURI O NUI TIRANI.—No Tokomaru 14s. ; no Te Wairoa 11s. ; no Te Kaha 8s. 6d. ; no Owhiti, no Omaahu £5 ; no etahi wahi o Heretaunga 10s. 	7	3	6
3.—MO TE KAWE I TE RONGO-PAI KI NGWA MOTU.—No Tokomaru 5s. 6d. ; no Te Wairoa 11s. ; no Te Kaha 8s. 6d. ; no Owhiti, no Omaahu £1 ; no etahi wahi o Heretaunga 10s. 	2	15	0
4.—MO TE PEREHI I TE PAIPERA.—No Tokomaru £1 4s. ; no Owhiti, no Omahu £1 	2	4	0
5.—MO NGWA HAERE O NGWA TANGATA O TE KURA.—No Heretaunga £4 ; no Taupo £1 ; na Rev. H. Waitoa 2s.	5	2	0
6.—MO TETAHI MINITA KOPIKOPIKO.—No Te Kaha £1 2s. 4d. ; na Rev. H. Waitoa 2s. 	1	4	4
	£24 16 10		

NGA MEA O NGA PARIHA, 1892.

PARIHA.	Minita Maori.	Kai-karakia.	Whare-karakia.	Whare-Minita.	Kura Ratapu.			Iriiringa		Te hunga i whakaukia.	Te hunga Tango Hapa.	Marena.	Whakawhetainga Wahine.	Nehunga Tupapaku.	Moni i Kohikohia.
					Kura.	Kai-Whakaako.	Tamariki.	Pakeke.	Tamariki.						
Te Kawakawa	1	8	2	1	3	3	50	..	13	..	64	2	10	15	£ s. d. 11 12 5
Rangitukia	1	11	1	..	1	1	7	..	18	..	48	1	10	9	1 15 2
Te Horo	..	10	1	..	2	2	17	..	3	..	39	9	..	..	5 7 9
Tuparoa	1	10	2	1	..	..	..	..	12	..	72	..	..	19	1 18 6
Whareponga	1	9	4	1	1	2	20	..	15	..	87	5	5	9	3 14 4
Tokomaru	1	12	3	1	1	2	37	..	18	..	116	3	17	15	92 10 0
Whangara	1	6	4	2	1	1	8	..	14	..	51	..	14	7	2 8 7
Turanga	1	7	4	..	..	..	..	..	17	..	42	..	..	27	78 3 8
Maketu	..	1	1	..	1	2	38	..	11	..	..	..	..	..	26 9 9
Opotiki me Te Kaha	1	15	..	1	2	3	118	..	38	..	88	4	5	19	63 6 4
Rotorua me Taupo	1	16	..	..	..	..	..	..	..	..	22	..	..	..	
Nukutaurua	1	4	1	..	..	..	..	..	10	..	15	..	..	..	1 11 0
Wairoa	1	9	4	..	..	..	..	..	27	..	36	5	7	26	9 9 2
Mohaka	1	3	2	..	1	3	48	..	11	..	45	2	..	3	11 3 6
Heretaunga	2	23	9	2	2	6	140	..	49	..	100	7	40	20	53 6 8

